

PROMLUVA PAPEŽE JANA PAVLA II. K TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY*

1. Z celého srdce Vám, pane děkane, děkuji za slova, kterými jste mě jménem všech zde přítomných mile přivítal. Srdečně zdravím také preláty auditory, promotory spravedlnosti, kancelářské úředníky, advokáty roty i studenty zapsané na *Studio Rotale*. Na začátku tohoto nového soudního roku bych všem chtěl co nejupřímněji popřát pokoj a plodnou činnost v této tolik náročné oblasti, jakou je prohlubování a konkrétní aplikace práva.

Mám pokaždé velkou radost, že vás mohu přivítat u příležitosti tohoto tradičního setkání, které mi dává možnost vyjádřit vám svou hlubokou vděčnost za vaši věrnost a nasazení, s jakými vykonáváte svůj specifický církevní úřad.

Ve svém proslovu pan děkan poukázal na problémy, jež při výkonu soudní moci zatěžují mysl, svědomí i srdce soudních prelátů auditorů. U mě tyto problémy naleznou plné pochopení. Rád bych se k nim vrátil v následujících úvahách.

Východiskem mi bude několik základních pojmů, týkajících se skutečné a pravé *povahy problémů vyvstávajících v případě neplatnosti manželství*, abych mohl dále mluvit o tom, že úkolem církevního soudce je *dohlížet na osobitý charakter každého jednotlivého případu*, vycházející z kontextu specifické kultury, do níž je daný případ zasazen.

Povaha procesů týkajících se neplatnosti manželství

2. Pravá povaha procesů týkajících se neplatnosti manželství se kromě jejich vlastního předmětu odvíjí od samotného postavení uvnitř kanonické legislativy, která svými předpisy řídí vyšetřování, průběh i konečné rozhodnutí procesu. Na jedné straně tedy zákonodárce zavedl pro případy neplatnosti manželství určité specifické normy,¹ na straně druhé stanovil, že pro všechno ostatní je nutné v těchto případech aplikovat kánony *de iudiciis in genere et de iudicio contentioso ordinario*.² Zároveň výslovně připomenul, že se jedná o případy týkající se osobního stavu osob, tj. jejich postavení v kanonickém řízení³ a jejich vztahu k obecnému prospěchu církve.⁴

Bez těchto předpokladů by nebylo možné pochopit jednotlivá nařízení jak latinského, tak východního kodexu, v nichž, jak se zdá, převažuje činnost veřejné moci. Ať už pomyslíme například na roli soudce, který řídí vyšetřovací fázi procesu a dokonce nahrazuje nedbalost samotných stran; nebo na nenahraditelnou přítomnost obhájce svazku jakožto ochránce svátosti; nebo dále na iniciativu promotora spravedlnosti, když na sebe v rozhodujících případech bere zodpovědnou úlohu.

Zároveň ale současné církevní zákonodárství ukazuje, jak silně vnímá požadavek, aby stav konkrétních osob – je-li tento předmětem sporů – nezůstával v pochybnosti příliš dlouho. Z toho plyne, že je možné obrátit se na různé tribunály, aby mohlo vyšetřování probíhat snadněji.⁵ Podobně při odvolání může soud v případě předložení nových důvodů neplatnosti manželství soudit *tamquam in prima instantia*,⁶ nebo dále existuje zkrácený odvolací soud, který poté, co byla rozsudkem prohlášena neplatnost manželství, vypustí všechny procesní formalities a své rozhodnutí stvrdí jednoduše dekretem.⁷

3. Nad tím vším ovšem stojí veřejný charakter procesu týkající se neplatnosti manželství spolu s právní specifičností, která umožňuje konstatování stavu, tj. soudní konstatování objektivní reality – tedy stanovení toho, zda je svazek platný či nikoliv.

Tento rys nesmí být v probíhající řízení umenšen faktem, že proces o neplatnosti patří do širšího rámce soudních sporů. Mimo jiné je třeba připomenout, že manželům sice náleží právo požadovat zneplatnění jejich manželství, nemají však *právo o jeho neplatnosti nebo platnosti rozhodnout*. Ve skutečnosti nejde o to vést řízení, které s konečnou platností vyústí v konstitutivní rozhodnutí, ale spíše o soudně danou možnost předložit otázku neplatnosti něčího manželství kompetentní církevní autoritě a požádat ji o rozhodnutí v této záležitosti.

To nijak nebrání tomu, aby byla manželům – pokud se jedná o otázku určení jejich osobního postavení – přiznána základní procesní práva: být vyslechnut u soudu, předložit jako důkazy listiny, výpovědi odborníků i svědků, znát celý vyšetřovací po-

stup a přednést náležitou obhajobu.

Dosáhnout stanovení objektivní pravdy

4. Nesmíme nicméně zapomínat na to, že se jedná o *indisponibilní dobro* a že konečným cílem je stanovení *objektivní pravdy*, která se týká kromě jiného i obecného dobra. V této perspektivě nesmí být v církevním soudu připuštěny soudní postupy jako navržení určitých „nahodilých otázek“ nebo podivné odkládání případu – bezdůvodné, nebo dokonce takové, které brání dosažení určeného cíle.

V tomto všeobecném kontextu se tedy jeví jako pouhá záminka uchýlení ke stížnostem založeným na předpokládaném porušení práva na obhajobu, stejně jako požadavek aplikovat při posuzování neplatnosti manželství procesní normy platné v procesech jiné povahy, které jsou ovšem zcela nevhodné pro případy, jež nikdy nepřejdou v soudní záležitost.

Tyto zásady je potřeba rozpracovat a uvést do konkrétní soudní praxe, a to především za pomoci jurisprudence Tribunálu římské roty tak, aby nebylo nijak narušeno právo veřejné ani soukromé, ani práva stran zákonně připuštěných k procesu; a zároveň je třeba vyžádat si od zákonodárce nápravná opatření nebo nějakou zvláštní normu pro aplikování kodexu, jak k tomu již došlo v minulosti.⁸

Brát ohled na rozdílné kultury

5. Pevně věřím, že tyto úvahy pomohou odstranit těžkosti, které by mohly překážet včasnému vyřešení jednotlivých případů. Myslím si ovšem, že aby o nich bylo vyneseno patřičné rozhodnutí, není o nic méně důležité připomenout i nutnost posuzovat každý případ zvlášť a při rozhodování brát ohled na *individualitu daného předmětu* sporu i na *osobitý ráz kultury*, v níž konkrétní osoba vyrůstala a v níž žije.

Již na počátku svého pontifikátu jsem ve snaze jasně definovat pravdu o lidské důstojnosti poukázal na to, že člověk je jedna jedinečná a nenahraditelná bytost.⁹

Tento jedinečný charakter se vztahuje na každého jednotlivce, nikoli však abstraktně vytrženého, ale ponořeného do historické, etnické, sociální a především kulturní reality, která jej charakterizuje v jeho jedinečnosti. V každém případě je nutno znovu potvrdit základní a nevyvratitelný princip *nedotknutelnosti Božího zákona, přirozeného i pozitivního*, který je věrohodně formulován v církevní legislativě vztahující se na mimořádné záležitosti.

Nikdy tedy nedojde k tomu, že by se objektivní legislativa podřídila vůli soukromých záležitostí, tím méně, že by byla interpretována nebo aplikována soudní cestou. Kromě toho musíme stále pamatovat na to, že nejrůznější právní instituce definované církevním zákonem – mám na mysli zvláště manželství, jeho charakter, vlastnosti i přirozené cíle – musí vždy a ve všech případech zachovávat svou hodnotu i základní obsah.

6. Protože však abstraktní zákon nachází své uplatnění při řešení konkrétních případů, vyvstává velmi zodpovědný úkol *posoudit jednotlivé případy v jejich rozdílných aspektech* a takto stanovit, zda a v jaké míře zapadají do toho, co je vymezeno legislativou. Právě v této fázi uplatňuje *uvážlivost soudce* svou nejosobitější roli. Zde soudce opravdu *dicit ius* tím, že uskutečňuje zákon i jeho cíle mimo rámec předem vytvořených myšlenkových kategorií, platných snad v určité kultuře a v konkrétní historické době, ale jistě ne aplikovatelných *a priori* vždy, všude a ve všech případech.

Ostatně samotná jurisprudence Tribunálu římské roty, následně promítnutá a jako by posvěcená v četných kánonech legislativy platného kodexu, by se nemohla vykládat, zdokonalovat ani pozměňovat, kdyby vždy nevěnovala odvážně, ale zároveň obezřetně pozornost rozpracovanější antropologii, tj. koncepci člověka vycházející z pokroku lidských věd, osvětlených filozofickou a telogickou vizí, jež stojí na pevných základech.

Mezinárodní tribunál

7. Vaše velmi náročná soudcovská funkce je proto zasazena a svým způsobem usměrňována letitým úsilím církve, která skrze setkání s kulturami všech dob a všech míst na sebe převzala odpovědnost za to, co shledala podstatně platné a v souladu s neměnnými požadavky na lidskou důstojnost, stvořenou k obrazu Božímu. Jsou-li tyto úvahy nějakým způsobem hodnotné pro všechny soudce, kteří pracují na církevních tribunálech, o to vhodnější se jeví pro vás, preláti auditoři z tribunálu, ke kterému se z principu a pro jeho přední postavení odvolávají všechny procesy ze všech kontinentů na zemi. V prvním článku norem Tribunálu římské roty proto nejde o žádnou rétorickou formuli, ale o to zůstat koherentní s vám svěřeným úkolem, když se v něm stanovuje, že kolegium soudců je tvořeno z prelátů auditorů „vybraných nejvyšším pontifikem z nejrůznějších částí světa“. Váš tribunál je tedy mezinárodní, proto přijímá vlivy nejrůznějších kultur a harmonizuje je s nejvyšším světlem zjevené pravdy.

8. Jsem si jist, že jako rozvážní a prozíraví soudcové budete plně souhlasit s mými myšlenkami, stejně jako všichni, kdo se podílejí na soudní činnosti roty: promotoři spravedl-

nosti, obhájci svazku, rotální advokáti. Vás všechny vyzývám k tomu, abyste naplňovali stejné cíle, ať už v rámci procesních iniciativ, nebo hlubšího studia každého případu.

Přeji vám hojnost milostí a světla, pocházejících od Ducha pravdy, kterého jsem vzýval během liturgie, zahajující tento inaugurační den nového soudního roku, a jako výraz vděčnosti za vaše nezištné nasazení pro službu v církvi vám uděluji mimořádné apoštolské požehnání.

Přeložila Lucie Hortová

Poznámky

* Překlad francouzské verze promluvy Jana Pavla II. z 22. ledna 1996. [online] http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1996/documents/hf_jp-ii_spe_19960122_roman-rota_fr.html.

¹ Srov. kán. 1671n. CIC, kán. 1357n. CCEO.

² Kán. 1691 CIC, kán. 1376 CCEO.

³ Srov. kán. 1691 CIC.

⁴ Srov. kán. 1691 CIC, kán. 1376 CCEO.

⁵ Srov. kán. 1673 CIC, kán. 1359 CCEO.

⁶ Srov. kán. 1683 CIC, kán. 1369 CCEO.

⁷ Srov. kán. 1682 CIC, kán. 1368 CCEO.

⁸ Srov. instrukci Kongregace pro bohoslužbu a svátosti *Provida Mater Ecclesia* z 15. srpna 1936.

⁹ Viz Vánoční promluvu z 25. prosince 1978, in: *Acta Apostolicae Sedis* 71, 1979, s. 66.